

T

R

E

N

D

R

E

D

E

2022

We zijn er weer! Na 10 jaar Trendredes en een online versie in 2021 staat er in het staartje van 2022 een nieuwe groep voor u, met bekende gezichten en nieuwe. In de Trendrede wordt altijd de temperatuur van de samenleving gemeten vanuit de grote ontwikkelingen om zo grip te bieden op de toekomst. Dat blijft hetzelfde.

Anders deze editie is de manier waarop we de temperatuur opnamen. We werkten samen met de minor Global Trendwatching van de Hogeschool van Amsterdam, hadden een 'wisdom of the crowd' sessie op festival Onzekere Zaken, stuurden een online enquête uit en sloten af met een co-creatiesessie met experts. Dank daarvoor, het heeft onze blikken verruimd.

We kregen enorm veel enthousiasme, energie en vooral waardevolle bijdragen aangereikt, vanuit waar wij verder zijn gaan bouwen. Ook het moment van de Trendrede is veranderd. We hebben het verplaatsen van de World Futures Day aangegrepen om van 2 december de Trendrede dag te maken. Dus zet dit alvast in de agenda voor de komende 10 jaar.

De zoektocht naar hoop is ook gebleven. De beschreven wereld, Nederland en zijn bewoners worden geconfronteerd met ongekende gebeurtenissen, grotere onzekerheden en een ingewikkeldheid die we niet eerder meemaakten. U mag best weten dat die zoektocht achter de schermen moeilijk was.

Maar we reiken lichtpuntjes aan; ontwikkelingen en vroege signalen van anders en beter, tegen de heersende tijdgeest in. Want ligt het aan ons, of stapelen de ontwikkelingen zich op?

De complexiteit en urgentie van crises nemen toe. De kreukelzone die we hebben om de tegenslagen op te vangen is steeds kleiner. De noodzaak om vanuit de ontwikkelingslijnen naar de wereld te kijken is groter dan ooit. De behoefte aan hoop is enorm. De urgentie om van daaruit actie te nemen hoog. En daarvoor hebben we nog steeds veerkracht nodig. We schreven de rede met de ambitie daar aan bij te dragen.

Zorgen voor de toekomst

Trendrede 2022

Twaalf jaar Trendrede viel samen met twaalf jaar dezelfde aanvoerder van Nederland. In die tijd zijn we veel vanzelfsprekende zekerheden verloren: ons drinkwater is niet meer schoon, onze treinen vallen uit, het recht op onderwijs is niet meer een vanzelfsprekendheid, we kunnen niet meer rekenen op de zorg die we nodig hebben, de belastingdienst is niet meer neutraal, onze politici zijn niet langer welbespraakt en onkreukbaar, vlaggen zijn niet meer rood-wit-blauw en de grote boze wolf is terug in het land.

De tijdgeest is uitdagend: veel ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op, wij lijken met een opstapeling van crises te maken te hebben, die een grote impact heeft op ons als maatschappij. Systemen staan op omvallen. Basale mensenrechten staan onder druk, zoals onderwijs, onderdak en gezondheidszorg. Er zijn steeds meer grondstoftekorten en de grenzen aan de groei, die we de afgelopen twintig jaar voor het gemak uit het zicht waren verloren, zijn nu echt bereikt. Bovendien zijn er problemen op het gebied van digitalisering en duurzaamheid die ook via internationale samenwerking moeten worden opgelost.

De problemen op ons bord zijn niet, of niet alleen, op te lossen met kortetermijndenken. Helaas was in het afgelopen decennium 'visie' een vies woord in de politiek. Wetgeving voor uitzonderingen op de uitzondering en langs elkaar heen werkende ministeries waren het gevolg. De fragmentarische oplossing van tot incidenten gereduceerde problemen maakt de situatie nog zoveel diffuser. Vooral als je wel actieve herinneringen hebt. Geen wonder dat het vertrouwen bij de bevolking weg is.

We stevenen af op een economische recessie en een klimaatramp. Om deze het hoofd te bieden, moeten we niet alleen de broekriem aanhalen, maar daadwerkelijk veranderingen aanbrengen in onze leefwijze. Velen van ons zoeken oplossingen in eigen tribes en bubbels. Maar door elk ons eigen spoor te ploegen, raken we elkaar kwijt.

In deze tijden van afbraak gaat de Trendrede over opbouw. We signaleren dat velen zich verbinden en andere manieren van groei ontwikkelen. Bijvoorbeeld mensen die bezig zijn aloude begrippen en systemen zoals democratie en samenleven te herzien en aan te passen aan de 21ste eeuw. In het onderzoeken van dit 'ont-groeien' vonden wij ook de hoop die de Trendrede altijd probeert te brengen. We zoeken naar een nieuw kompas, naar nieuwe vormen van samenleven en verantwoordelijkheid nemen om dit tijdperk van clustercrises het hoofd te bieden en er beter uit te komen.

Op de groei

Onze economie is gebaseerd op groei. Groei betekent meer produceren, meer omzet, meer verdienen, meer presteren, meer besteden, uitbreiden, meer produceren enzovoort. Meer consumeren werd altijd aangemoedigd, want dat was goed voor deze economie. En consumeren deden we graag, want het leven was goed in het penthouse van Maslow's piramide, waar in alle individuele behoeftes kon worden voorzien. Dat is ver en scheef gegaan: onze huisdieren krijgen betere gezondheidszorg dan veel mensen op deze planeet. Wij zitten er relatief warmpjes bij terwijl ze in Bangladesh zonder energie zitten. Met de hashtag '#firstworldproblems' realiseren we ons soms dat onze problemen in geen verhouding staan tot die van miljarden anderen.

Net als alle prijzen is ook de huur voor het penthouse van Maslow omhoog gegaan. De vervuiling die ons consumentisme veroorzaakte, werd immers niet meeberekend in wat we betaalden. Het sociale onrecht waaraan we meewerken met aankopen uit het verre oosten evenmin. Ook het onrecht dat we mensen aandeden in de geschiedenis en waarmee we onze rijke natie hebben opgebouwd, bleef lang onzichtbaar of onbespreekbaar. Nu het achterdoek van het theater is gevallen, zien we de kale achtermuur. In ruil voor jarenlange onmiddellijke behoeftebevrediging worden we uitgesteld geconfronteerd met de nacalculatie. Het besef dringt langzaam tot ons door dat we de rekening zelf moeten betalen en deze niet op andere plekken op aarde of bij volgende generaties moeten neerleggen.

De komende jaren zijn cruciaal. We moeten die gaan gebruiken om onze samenleving en de definitie van groei te herzien. Er klonken natuurlijk al langer geluiden dat het groeidenken moest veranderen. Beproefde methodes en systemen voldoen niet meer. We zijn op zoek naar nieuwe systemen, nieuwe attitudes en een andere invulling van de waarden op basis waarvan we leven. Waar kwaliteit in plaats van kwantiteit centraal staat en ruimte is voor herstelgroei. We moeten het voorbeeld volgen van verbinders, kathedraal-denkers en -doeners en scrummasters die hierin het voortouw nemen.

World wide wildgroei

Dient technologie de mens, of is het de mens die de technologie dient? Tijdens de coronatijd was de digitale wereld onze tweede leefwereld geworden. Leren, werken, vrijmibo's en verjaardagen: alles bleek online te kunnen. Nu die urgentie is weggefallen, rijst de vraag of technologie nog steeds het antwoord is op onze vragen.

Onlangs werd nog een motie ingediend in de Tweede Kamer om telefoons landelijk te verbieden op scholen omdat kinderen dan beter kunnen leren en meer sociale vaardigheden zouden leren. Biedt technologie wel de oplossingen voor onze problemen nu ook de schaduwzijde steeds beter in beeld komt? Techno-optimisten en techno-pessimisten staan lijnrecht tegenover elkaar. Gemak, het gevoel van personalisering en maatwerk versus de angst voor gebrek aan privacy, zeggenschap, keuzebeperking en identiteitsfraude.

Het internet is zo verweven in alle systemen, dat het nog maar moeilijk weg te denken is. We denken controle te hebben door overal dashboards voor in te richten. We kunnen in een digitale tweelingstad een dijk laten doorbreken om te zien wat de schade zou zijn en ons daarop voorbereiden. We cureren onze social feeds om vorm te geven aan onze online identiteit. De piramide van Maslow heeft er een nieuwe laag bij: het vermogen om online te zijn is het nieuwe fundament. Zonder dat functioneert er ogenschijnlijk weinig.

Digitalisering en kunstmatige intelligentie nemen steeds meer repeterende zaken van ons over: foto's worden automatisch gecategoriseerd, je belastingaangifte alvast ingevuld en 'anderen personen kochten ook' is een aanbeveling die steeds vaker raak schiet. De tijdwinst die dit oplevert, vullen we in met meer technologisch tijdverdrijf. Iedere generatie, iedere tribe kiest zijn eigen informatievoorziening. We zien al jaren de wilde groei, maar kunnen de gevolgen niet meer overzien: de technische singulariteit is vanuit verschillende perspectieven de hypothese voorbij.

In de wolken

In 2011 werd in de Trendrede al van het virtuele individu gesproken: het virtividu. Met Second Life als voorloper lijkt nu het tijdperk aangebroken voor de belofte van een land met ongekende mogelijkheden en kansen. Zonder de problemen van de fysieke wereld. Er zijn vele metaversa in ontwikkeling, vanuit sociale media maar ook in gaming, architectuur en mode. Er zijn digitale fotomodellen, virtuele popzangers en influencers met heel veel fans en volgers. Virtuele mode is in opkomst. Deze kun je alleen op je socials of in digitale omgevingen dragen. We kunnen overleden artiesten laten optreden en presidenten in deepfakes alles laten zeggen wat we willen.

Gaan we leven in de cloud en worden we virtividuen in de werelden van Roblox, Decentraland, Sandbox, of Liberland? Waar we vrienden ontmoeten, sporten, uitgaan, en ons rijbewijs vernieuwen bij het virtuele loket van je woongemeenten? Waar we alvast rondlopen in de digital twin van onze fysieke vakantiebestemming?

Het publiek belang is in de digitale wereld nog niet goed vertegenwoordigd. Het is zaak dat overheden, gezondheidszorginstellingen en hulpverleners zich hier snel mogelijk ook gaan manifesteren als virtuele entiteiten. Want terwijl big tech alles ziet wat we doen, onttrekt het digitale leven zich steeds vaker aan het zicht van de autoriteiten. Mensen begeven zich onder invloed van finfluencers en peer pressure op de cryptomarkt waar bitcoins ook weleens shitcoins blijken te zijn. Een beslissing is met een tik of swipe snel genomen, maar heeft soms verstrekkende gevolgen in real life. Een virtuele aanranding en diefstal voelen echt maar er is nog geen rechtsgrond om dit strafbaar te stellen, laat staan dat er virtuele politie is.

Digitale commons

Het internet is een splinternet geworden, met zoveel subculturen en deeldomeinen dat gemeenschappelijkheid vaak ver te zoeken is. De kritiek op big tech zwelt aan en de behoefte aan nieuwe virtuele 'third spaces' is groot: online plekken zonder commercieel belang waar we ons veilig voelen en waar we baas zijn over onze eigen data. Initiatieven als het Europese Open Future, het Nederlandse Public Spaces en het Amsterdamse AMdEX zetten zich in voor data commons, waar data weer tot de gemeenschap zelf behoren. In een tijd waarin veel steden er vooral heel hard om strijden om de 'slimste' te zijn, zijn dit belangrijke nieuwe geluiden.

Verschillende gemeenten hebben inmiddels een ethische commissie voor digitalisering in het leven geroepen, om mee te denken over de dilemma's bij het inzetten van slimme technologieën. Publieke waarden moeten centraal staan in het digitale domein. Zeker ook in het kader van de vergevorderde plannen van de Europese centrale banken die de digitale euro willen uitrollen, Central Bank Digital Currency geheten, dat ook voor Nederland op de agenda staat. Overzien we de consequenties van wat het betekent als we contant geld verliezen? Want niet alles wat technologisch kan, is vanuit democratisch en menselijk oogpunt ook wenselijk.

“The highest form
of knowledge
is empathy,
for it requires us
to suspend
our egos
and live in
another’s world”

Plato

Groeipectieven

Verandering en groei gaan met horten en stoten. De afbraak van ons oude groeimodel is op vele manieren af te lezen in de samenleving. Aan de manier waarop de democratie als systeem piept en kraakt bijvoorbeeld.

Een echt democratisch land is een groot goed. Maar we functioneren met een systeem dat weliswaar gebaseerd is op universele waarden en het democratisch gedachtegoed, maar dat in de uitvoering niet altijd wordt nageleefd. Ook is het niet aangepast aan deze tijd met zijn complexe problematiek en technische mogelijkheden.

Solitair of solidair?

Journalisten, wetenschappers, filosofen en toekomstdenkers vragen zich af hoe een democratisch bestel flexibeler, transparanter, interactiever en democratischer kan worden ingericht. Wie voelt zich immers nog vertegenwoordigd? De partijprogramma's worden compromissen in totaal dichtgeregelde, stugge regeerakkoorden. Er wordt nooit gezamenlijk een stip op de horizon gezet die een langere houdbaarheidsdatum heeft dan het volgende regeerakkoord. In een samenloze-leving waarin de burgers het gevoel hebben niet op de overheid te kunnen vertrouwen, neemt iedereen zijn eigen beslissingen. Maar hoe kunnen we samenleven zonder een besef van waar we gezamenlijk voor staan?

Het werkwoord 'samenleven' uit de Trendrede van 2019 manifesteert zich nu in andere vormen. Zo zijn er burgerberaden in oprichting waarin mensen gezamenlijk nadenken over oplossingen voor complexe vraagstukken, in plaats van dat er oplossingen voor hen worden bedacht. Bottom up in plaats van top down. Op zoek naar overeenkomsten en niet naar verschillen. Burgerbetrokkenheid vanaf het begin van een traject in plaats van halverwege of achteraf.

Samengang

We doen een beroep op zowel de koopman als de dominee om de kernwaarden van dit land te benoemen, vast te leggen en er langjarig beleid op te maken dat de grote opgaven adresseert. Een sociaal rechtvaardig en inclusieve visie waarin duurzaamheid en het nemen van verantwoordelijkheid daarvoor een grote rol spelen. Een moonshot op hoofdlijnen waaraan ieder kabinet zich committeert al komen de accenten soms anders te liggen.

Zowel bij het formuleren als toetsen van de visie op Nederland als samenleving moeten burgers actief worden betrokken. De regering zou zich moeten laten adviseren door wetenschappers, ervaringsdeskundigen en experts aan de ene kant en laten bijstaan door burgerberaden aan de andere kant. De wereld is immers ook voor politici complex geworden. Met een steeds specialistischer beroepsveld ligt het voor de hand een beroep te doen op de kennis en ervaring die in de samenleving aanwezig zijn.

Daarnaast is het belangrijk om ook kinderen bij maatschappelijke vraagstukken te betrekken. Wij nemen immers besluiten met verstreckende gevolgen voor de wereld van nu, straks en later. Er zijn initiatieven om jongeren meer te betrekken bij politieke besluitvorming en maatschappelijke onderwerpen. Zo hebben 92 gemeenten al een kinderburgemeester of een kinderraad. De uitdaging is om hun visies op een goede manier mee te nemen in maatschappelijke besluitvorming en ‘childwashing’ te voorkomen.

Groeipijn

Systeempijn is inmiddels op meerdere plekken systeemrot geworden. Her en der wankelen de systemen en komt de stank al bovendrijven. We verwachten nog veel meer grote en kleine schandalen en ontmaskeringen komend jaar. Systeemvernieuwingen en waardenwendingen brengen immers groeipijnen met zich mee. Die moeten we doorstaan om datgene gezien en gehoord te krijgen, wat zo lang onder het tapijt moest blijven.

Talrijke protesten en demonstraties laten zien dat velen van ons zich niet gezien en gehoord voelen. De protesten krijgen vormen die vroeger ondenkbaar waren: een snelweg blokkeerde je niet, een minister bedreigde je niet, de vlag draaide je niet om. Het zijn uitingen van onmacht en wantrouwen. Maar de oplossingen zijn niet snel of simpel en liggen niet – of niet alleen – in het bezweren van crisissen. Er moet een toekomstperspectief geschetst worden waar we in kunnen geloven. Omdat dit er voorlopig niet is, voorzien we dat protesten steeds vaker zullen plaatsvinden en heftiger worden.

Op persoonsniveau zien we de gevolgen van de krakende systemen onder meer terug in de cijfers van mentaal on-welzijn. Met name onder jongeren stijgen deze schrikbarend. Klimaatstress, klimaatrouw, woningstress, overprikkeling, hyperindividualisering en geluksdruk dragen daar aan bij.

Problematiek die je niet altijd in je eentje kunt oplossen waardoor het bestaan behoorlijk uitzichtloos wordt. Voor anderen is de burn-out zelfs een smeulende burn-on geworden. We zien 'quiet quitters': stille stoppers die qua werk besluiten niet langer een stap extra te doen.

Groeibriljanten

We zien ook mensen die het gewoon anders doen. Inmiddels zijn we bekend met termen als 'off the grid' leven, consuminderen en vliedschaamte. Sommigen beginnen klein en schenken hun energievergoeding aan de voedselbank. Anderen pakken het groter aan en starten een coöperatieve boerderij om gezamenlijk te zorgen voor lokaal en duurzaam voedsel.

Meer 'gemeenschappelijke' voorbeelden zijn te zien in de opleving van het gedachtegoed van de commons (meenten) en nabuurschap. Er zijn mensen die samen een nieuwe school of een wooncoöperatie starten, of hun salaris laten uitbetalen in een lokale muntsoort, waardoor het geld binnen de gemeenschap blijft. Of die samen de schouders onder het armoedeprobleem zetten, zoals Collectief Kapitaal, waarin draagkrachtige burgers anderen ondersteunen die het financieel moeilijk hebben, zonder tussenkomst van een overheid.

Mensen raken overtuigd dat krachtenbundeling loont. Kleinschaligheid, diversiteit in uitvoering en samen doen zijn sleutelwoorden voor de toekomst. Mensen die hun verantwoordelijkheid nemen en beginnen om hun persoonlijke wereld zo in te richten zoals ze de grote wereld zouden willen zien. Wat als we allemaal op deze manier een stukje verantwoordelijkheid zouden nemen?

Opgroeien

De hyperindividualisering in onze samenleving heeft het individu uitgesproken gemaakt. Veel mensen zijn erachter gekomen dat ze zich in de bestaande hokjes niet thuis voelen. Er is steeds meer ruimte en aandacht voor de tussen-tonen op de vele spectra. Die aandacht maakt ons wakker. De wereld zoals we die kennen, behoeft blijkbaar meer nuance.

De identiteitsvraagstukken zijn enkele van de vele donkere wolken die in deze turbulente tijden dreigend boven ons lijken te hangen. De weerslag ervan is te zien: we voelen ons niet alleen van buiten kwetsbaar maar ook van binnen. Kwetsbaarheid is daarmee de nieuwe zekerheid. Persoonlijke ontwikkeling is een sleutel voor de toekomst. Daar waar de buitenwereld de binnenwereld steeds meer gaat raken, zullen mensen genoodzaakt worden naar binnen te kijken. We zien een prille groei in veerkracht en zelfredzaamheid. Kwetsbaarheid mag getoond worden.

Openlijk praten over zelfonderzoek vergroot de acceptatie ervan en verkleint daarmee de kwetsbaarheid. In de media is er veel aandacht voor de kracht van anders zijn. We gaan op weg naar het koesteren van de gelijkwaardige ongelijkheid.

In de digitale wereld zijn de apps voor zelfonderzoek en persoonlijke ontwikkelingen niet aan te slepen. Zorgverzekeraars zoals Anderzorg en Jaaah geven bij een aanvullende verzekering de meditatie-app Headspace cadeau. Ook in podcastland zijn persoonlijke ontwikkelingsplatforms een hit waarin de zoektocht van de gastheer of gastvrouw dient als leidraad om allerlei coaches en experts te spreken over beter in je vel zitten.

Naast de digitale tools zijn ook analoge hulpmiddelen geen taboe meer. Er is sprake van een ware ‘psychedelische renaissance’: LSD, ayahuasca, paddo’s, truffels en cacao zijn hot. In verschillende lagen van de samenleving. Niet zozeer om te recreëren, maar als middel om inzichten te verkrijgen voor persoonlijke ontwikkeling. Zelfs internationale en Nederlandse universiteiten hebben interesse in de effecten en kijken of de middelen voor reguliere therapeutische doeleinden inzetbaar zijn. En in de metaverse worden de eerste THC producten te koop aangeboden.

Ook zoeken steeds meer mensen antwoorden in systemisch werk, helende cirkels, detoxes, bezinnings-, stille of donkere retraites. Uiteindelijk draait het om jezelf te leren omarmen als bouwsteen van je eigen leven en van het grotere geheel.

Leren groeien

Cognitief leren wordt constant op nieuwe manieren benaderd: met ont-leren, omdenken en ‘hack-practices’ worden nieuwe oplossingen bedacht voor het vergaren van kennis. Hierbij wordt vaak uitgegaan van het oude in plaats van radicaal nieuwe oplossingen te zoeken. Immers kennis is overal op elk moment beschikbaar, het zijn de vaardigheden om die op een juiste en onafhankelijke manier te kunnen beoordelen die belangrijk worden. Dit vraagt andere competenties. Het onderwijs is daarop nog niet ingericht. Leraren zijn er tekort, velen staan op omvallen en de systemen kraken in hun voegen. Het onderwijs zou de motor moeten zijn voor meer veerkracht en ontwikkelingsmogelijkheden. Maar er staan wetten in de weg en praktische bezwaren.

Humaritmie

Ons brein is eigenlijk een lerend algoritme. De ontwikkeling hiervan is niet lineair, maar afhankelijk van tijd, ruimte, interactie en ervaringen om zich te ontwikkelen.

Het is belangrijk dat we onze eigen mening kunnen vormen en onze eigen humaritime kunnen voeden met ervaringen. Zo worden we volledige mensen die een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving. Onderwijs speelt een belangrijke rol in het voeden van dat humaritime. Hiervoor zijn transparantie nodig en individuele trajecten. TNO onderzoekt de mogelijkheden van een skillspaspoort. Het is een digitaal instrument voor het bijhouden van competenties en een mogelijke oplossing voor 'vrij reizen' over de arbeidsmarkt op basis van wat jij hebt geleerd.

We hebben onderwijs nodig dat vraagstukken vanuit verschillende perspectieven benadert. Dat zal het maximale vragen van docenten en leerlingen. We moeten jongeren voorbereiden op een wereld die zich in hoog tempo zal blijven ontwikkelen. Dit biedt ook kansen: je vaardigheid om te kunnen leren is niet langer bepalend voor het niveau dat je haalt. Juist diegene die snel kan schakelen en informatie kan combineren, wordt onmisbaar. Jezelf kennen en je eigen koers kunnen bepalen zijn onontbeerlijke vaardigheden om toekomstbestendig te worden.

Nog nooit was er zoveel aandacht voor de toekomst in de media, bij bedrijven en in opleidingen. Steeds meer mensen zijn doordrongen van het belang zich met de toekomst bezig te houden. Hiervoor is het nodig om onzekerheid te omarmen en je alternatieve toekomsten voor te kunnen stellen. 'De' toekomst bestaat immers alleen in onze verbeelding en ziet er ongetwijfeld anders uit bij jou dan bij een ander. Maar terwijl dé toekomst niet bestaat, is het belangrijker dan ooit om het niet alleen over voor de hand liggende, maar ook over mogelijke, wenselijke en te vermijden toekomsten te hebben. Om moedig met elkaar het gesprek te voeren over waar we met elkaar naartoe willen en hoe we daar komen.

Groeien onder druk

Het land staat onder grotere druk dan ooit, in letterlijke zin en zowel boven als onder de oppervlakte. De belangen zijn groot en omvangrijk, de spelers talrijk en vaak onmisbaar in de huidige samenleving. Landbouw, woningbouw, waterwinning, infrastructuur en distributie, allemaal hebben ze ruimte nodig. We zijn toe aan nieuwe regels over het gebruik van grond en grondstoffen. Dit gesprek komt moeizaam op gang en wordt vooral op deelonderwerpen gevoerd.

“We’re not
on our journey
to save the world
but to save
ourselves.

But in doing that
you save the world.

The influence of
a vital person
vitalises”

Joseph Campbell

Problemen die we jarenlang veroorzaakt hebben, kunnen niet worden niet opgelost met compensaties, uitkoop en alweer een nieuwe coördinator of taskforce manager. Er is behoefte aan een gedegen en gedragen visie in plaats van een agenda die wordt bepaald door boosheid in de samenleving: een internationale visie of op zijn minst een Europese. We maken immers deel uit van een gesloten ecosysteem. Onze acties of het gebrek eraan hebben op andere plekken in de wereld hun consequenties. Het is tijd om dat onder ogen te zien en de bijbehorende verantwoordelijkheid te nemen.

Van waarde voor de aarde

Dat de aarde iets anders nodig heeft dan ongebreidelde economische groei dringt op steeds meer plekken door. Het populaire outdoormerk Patagonia verbaasde onlangs vriend en vijand door het merk niet naar de beurs te brengen, maar ervoor te kiezen alle bedrijfswinst ten goede te laten komen aan het klimaat. Met zo'n 100 miljoen euro per jaar is dat niet niks. Ook het statement van Dille en Kamille op Black Friday was betekenisvol en hoopgevend: alle winkels – fysiek en online – bleven in het kader van Green Friday dicht. De medewerkers deden die dag – doorbetaald door de baas – vrijwilligerswerk in de natuur.

Denemarken laat zien dat grootschalige biologische landbouw haalbaar is. Vraag is of wij in Nederland de wereld moeten blijven voeden of dat we onze kennis over hoe dat kan moeten gaan verspreiden.

Voorlopers in de landbouw slaan het pad van regeneratie in: een manier van landbouw die focust op het herstel van ecosystemen, en die samenwerkt met de natuur in plaats van de natuur tegen te werken. Zowel boerderij als opbrengsten worden steeds vaker eigendom van de gemeenschap. Zo'n gemeenschap hoeft niet lokaal te zijn. In de dao van de bijen delen imkers van over heel de wereld hun kennis met elkaar om de bijen te laten overleven. Een decentrale autonome organisatie (dao) is een bottom up samenwerkingsvorm buiten de bestaande structuren om. Zelfregulatie daar waar dat niet of niet effectief van bovenaf gebeurt.

Dit zijn andere benaderingen van groei en samenleven. De klimaatwendingen waar we voor staan zijn waardenwendingen: het is hoog tijd om in balans te leren komen met onze rol op aarde en onze verhouding tot de natuur te herzien. We laten ons steeds minder zand in de ogen strooien door green-washende bedrijven. Immers, de planeet heeft ons wellicht niet nodig, maar wij haar wel.

Waar we geneigd zijn meer van alles te blijven willen, is het in toenemende mate duidelijk dat de tijd aanbreekt om minder van alles te leren waarderen en de ruimte te geven aan de natuur en de zaken die echt belangrijk zijn, zoals schoon drinkwater, gezond en eerlijk voedsel, hernieuwbare grondstoffen en energie.

Grondrechten

Het besef groeit dat we niet boven de natuur staan maar er onderdeel van uitmaken. We gaan opnieuw leren om contact te maken met de wereld om ons heen en onder onze voeten, ons letterlijke mede-leven met niet-menselijke soorten.

Het Nieuwe Instituut in Rotterdam werd de eerste Zoöperatie ter wereld, een wereldprimeur. Een zoöp is een organisatievorm waarin mensen en andere levende wezens samenwerken zonder hiërarchische structuren. De kwaliteiten van elk onderdeel worden zo goed mogelijk ingezet om een bijdrage te leveren aan het grotere doel: het behoud van een voor alle organismen leefbare planeet.

Dat organismen de kans moeten krijgen om te overleven en zich te verdedigen tegen ons als heersende soort wordt vanzelfsprekend. Ecuador was het eerste land ter wereld dat de natuur als rechtspersoon met onvervreembare rechten opnam in de grondwet. Rivieren, bossen, bergen en weiden worden sindsdien in steeds meer landen als zodanig erkend. In Zwolle maakte de IJssel onlangs gebruik van haar inspraakrecht. Het is wachten op de erkenning van rechten voor dieren.

Ecologie en technologie samen leveren ook vernieuwing op. Zo zijn er bestuurbare kakkerlakken die ingezet kunnen worden om aardbevingsslachtoffers te vinden. En slijmmossen die zo slim zijn dat ze het wiskundige probleem van de zakenreiziger kunnen oplossen. Er valt hierin een wereld te winnen, maar er zal ook strijd te leveren zijn: wat doen we met landen die de regen uit de wolken schieten en zo andere landen dit ontzeggen?

Groeien in de toekomst

De complexiteit en intensiteit van gebeurtenissen is zo groot dat we dreigen te verzanden in korte-termijn-oplossingen voor symptomen van langjarige problemen. De hele piramide van Maslow staat te schudden. Technologie is deel van de oplossing, maar brengt ook zijn eigen dilemma's met zich mee. Het is tijd om ethische vragen te stellen en ons samenleven in te richten op de waardenwending waar we voor staan. We moeten onze verantwoordelijkheid nemen voor de consequenties van ons gedrag voor samenlevingen en organismen hier en op andere plekken in de wereld. In het heden en het verleden.

We moeten anders leren leven en samenwerken met de natuur. Kathedraaldenken en -doen is essentieel voor een goede toekomst voor iedereen die haar toekomst.

Het is tijd voor nieuwe perspectieven en radicale verbeelding. We moeten leren om weer verbinding te maken met de ander. Want alleen en binnen onze bubbels gaan we de grote uitdagingen van nu niet oplossen. De klok tikt door. Het is tijd voor testen, uitproberen en hoop putten uit het kleine dat nog niet groot is, maar wel een lichtend pad laat zien. We gaan naar een permanent-betasamenleving.

Een holistische visie van de overheid op waar we voor staan in de Nederlandse samenleving zou helpen. Een breed gedragen visie die de ambities van onze samenleving uitdrukt op waardenniveau. Zo kunnen we de samenhang blijven zien en de samengang bevorderen.

Het is tijd om aan het woord 'groeï' andere betekenissen te gaan hechten. We moeten onze leefwereld boven de systeemwereld stellen. De olifanten- en geitenpadjes waarmee we de systemen proberen te omzeilen, worden nieuwe wegen naar de toekomst. Kwalitatieve groei van de mens in samenleving moet de voorkeur krijgen boven kwantitatieve groei in economisch opzicht.

Een betere wereld begint echt bij onszelf. Veel mensen zijn al veranderingen en verbeteringen aan het bewerkstelligen. We moeten allemaal op onze eigen manier in actie komen.

Dit soort groeien kent geen grenzen. De groeipijnen die erbij horen, moeten we voor lief nemen, evenals het tijdpad. Gras gaat immers niet harder groeien als je eraan trekt. Dus volgend jaar zijn we er weer. Laten we ondertussen veranderingen vieren en onze onzekerheid omhelzen. Op naar grenzenloze groei!

“Even if I knew
that tomorrow
the world would
go to pieces,
I would still plant
my apple tree”

Martin Luther King

Colofon

De Trendrede 2022 is samengesteld door:

Caroline van Beekhoff, www.c-marketingstrategie.nl

Djenny Brugmans, www.picturingthefuture.com/trendacademy

Marc de Roo, www.dinglab.nl

Nanon Soeters, www.picturingthefuture.com/rozenbrood

Saar van der Spek, www.ontroerendezaken.nl

Quentijn Wulffers, www.linkedin.com/in/quentijnwulffers

Voor hun bijdrage in de co-creatiesessies en enquête bedanken wij dit jaar:

Christel Benning

Sophie Bergmans

Lorette Bessem

Martijn van Boetzelaer

Ingeborg Bruinewoud

Martijn Derksen

Maud Donga

Karsten van der Donk

Nicole van Duren

Henriette van Eeghen

Denise Fehres

Linda Fontijn

Sri Ganesan

Hilde van der Geld

Renée van de Griendt

Esther Hammelburg

Darlaine Heitinga

Eva Helmond

Pamela Hemmekam

Wendy van den Hengel

Mary van Hoek-Hendriks

Linda Hofman

Ferna Jalink

Theo Jochoms

Aaron de Kievid

Bert Kiljan

Judith Klute

Genevieve Korte

Bianca van der Linde

Sicco Maathuis

Sandra Matthijssen

Anne Meesters

Simone Mutsaers

Danielle Naafs

Astrid Ritskes

Ellen Röst

Wim Röst

Astrid Schiepers

Jeanneke Scholtens

Yolande Sep

Martine Sluijs

Sharda Tewari

Wimke van der Vaart

Monica Veeger

Djaranda Vennink - van der Loo

En verder iedereen die heeft bijgedragen van wie we de naam niet hebben kunnen achterhalen.

De Trendrede bedankt ook:

- Dutch Future Society voor de hosting van het digitale huis van de Trendrede.
- Pakhuis de Zwijger Amsterdam voor de ruimte en de ondersteuning bij het organiseren van het evenement.

Dit is de twaalfde Trendrede.

Vanaf 2010 is er ieder jaar een rede gepresenteerd.

Op www.trendrede.com zijn alle Trendredes gratis te downloaden.

Meer informatie via hallo@trendrede.com

2022 TRENDREDE